

96233980-0	12/12/2025	ישראל היום! - השבוע	עמוד 21	1	26.22x33.01
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

מאחורי הקלעים של ההיסטוריה :

דרור אידר

dror.eydar.bye@gmail.com

מאחורי הקלעים של ההיסטוריה

לא פעם בחיינו הלאומיים חשבנו שהגענו אל המנוחה והנחלה, רק כדי לגלות תהום חדשה מעבר לפינה ●
האקטואליה הבווערת אינה חזות הכל, ובעומק המאורעות יש זרם מעמקים הדוחף את העם לעבר השתלמותו, כפי שדחף אותנו בחזרה הביתה ● הרהורים לשבת "וישב יעקב" ולתחילת סיפור יוסף ואחיו

"יוסף נמכר בידי אחיו" מאת אנטוניו דל קסטיו אי סאברדה (Del Castillo y Saavedra), ספרד 1655-1660. דל קסטיו, אמן הבארוק הספרדי, הושפע מאמנים כמו ולאסקז. בולטים משחקי האור והצל, ובעיקר הדרמה שבה יוסף מוצא מהבור

חלמנו את החלום המלכותי הזה במשך הלילה הארוך של דברי ימינו. והנה האיר היום. עלינו רק להעביר את השנה מעינינו, לחלץ את עצ- מותינו ולהפוך את החלום לדבר שבמציאות. לא חווה אני ולא נביא, אבל מורה אני: הנני מקווה בבטחה, כי התלהבות נאדרה תתקוף באחד הימים את העם היהודי."

ועוד שיעור בענווה היסטורית למדנו מהדרך שעברנו כלילה הארוך של גלותנו. לא לשווא חתרנו להשיב את רוחנו הביתה. עם עולם אנחנו, ולכן חייבים לקרוא את ההווה בפרספקטיבה של נצח. יוסף חלם חלום מות של גדולה, וכדרכם של נערים, אצה לו הדרך להגשימם: הוא רץ לספר לחברה: "שָׁמַעַנָּה הַחֵלֹם הָיָה אֵלַי וְאֶשֶׁר חֲלַמְתִּי". בשל התרברבותו אחיו שנאו אותו יותר, והוא בשלו, המשיך לספר ודחק את הקץ כאילו להכריח את גורלו: "וְהִנֵּה אֲנִי מֵאָ" לָמִים אֵלָיִם". כמה אלימות חבירה בפסוק. התגובה לא איחרה לבוא: הוא כמעט מת, נורק לבור, נמכר לעבד בארץ זרה ומסולק מהמשפחה. גם שם הוא מנסה לדחוק את הקץ, ומבקש בבור כלאו משר המשקים לעזור לו להשתחרר אבל שוכח: לא ממנו תהיה גאולתו של העבד העברי.

מה היה קורה לולא נכח הרצל בחרפת דרייפוס, האם עדיין היה מקים את התנועה הציונית? מה היה קורה לו זכר שר המשקים את יוסף והביא לשחרורו? אולי היה שב הביתה לכנען או חוזר לעבד במצרים, אך בכל מקרה, לא היה נמצא בבור הכלא, "מָקוֹם אֲשֶׁר אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים", זמין לקריאה הגואלת של פרעה. שנתיים נוספות תעבורנה עליו בכלא המצרי, עד שהחלום ייצא שוב מעומק הלא-מודע העולמי לרפוק על פתחו של ראש האימפריה הגדולה של תקופתו, כדי לגאול את יוסף ולהגשים את המחזה הגדול שראה אברהם בחלומו. סבלנות דרושה לנו. ואמונה. ●

האדם הם תחושות, לבושים של התהליך הרא- שוני בבגדי התהליך המשני. מבעד לחלום מצ- ליחים הרברים הכמוסים להתפרץ אל התודעה באופן שמבקש פענוח. החלומות בספר בראשית מאפשרים הצצה אל מאחורי הקלעים של ההיסטוריה, כביכול קרע האל צוהר והראה כיצד מתנהלים האירועים באמת. החלום הראשון התגלה לאבי האומה בבית בין הבתרים, שעה שנאמר לו שצאצאיו עתידים לדרת לארץ זרה ולהפוך לעבדים, להיכלע ברחם המצרי, ושם יתפתח העובר העברי, עד שבסופו של תהליך היסטורי ייצאו כָּעַם בחזרה לארץ אבותיהם. מכאן והלאה האירועים בספר ברא- שית מכוונים לתכלית הזאת במעין זרם מעמי קים הרוחף את המציאות. כפי שראינו, חלומות יוסף משתתפים בדרמה הזאת – הם מספרים על שעתיד לקרות ודוחפים את המציאות: גורמים לשנאת האחים ולמכירת יוסף לעבד במצרים, עד לירידת המשפחה בעקבותיו.

כך גם בהיסטוריה החדשה של עמנו. "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת: בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן – הָיִינוּ פְּחָלְמִים". מה שהוציא את יוסף מהבור היה החלום. מה שהוציא את עמנו מבור הגלות והשעבוד היה החלום ההיסטורי של שיבת ציון. לשם כך צריך להתעלות ("שיר המי עלות") מעבר לחישובים הרציונליים הרגילים, ולקרוא את תולדותינו באמצעות "ההסתכלות המוסרית", שבה מציצים אל מרחב החלום, אל הכוחות האדירים שמרו עלינו בגיא צלמוות של עמים ולאומים, ועוררו לצאת מרחם האומות ברעש גדול ובקורבנות מרובים, כדי לשוב לציון. שנה אחרי שנכח בטקס השפלתו של אלפרד דרייפוס וכחודש לפני שספרו המהפכני "מדינת היהודים" יצא לאור, כתב הרצל בינואר 1896 על אותו חלום: "נפלא הדבר, כי אנחנו היהודים

צרותיו של יעקב אינן פרטיות בלבד. יעקב הוא ישראל, אבי האומה שע- תידה להיכנס להיסטוריה ברעש גדול ולהביא בשורה לעולם. בניגוד לתפיסות מיתולוגיות שבהן האלים משחקים בבני האדם באופן שרירותי, קיימת במקרא אמירה ברורה בנוגע לשכר ועונש, ובעיקר ביחס לאופני ההת- בוננות במציאות: האירועים הגלויים והסמויים. ספר בראשית מחנך לקרוא את ההיסטוריה לפחות בשתי דרכים: רציונלית ורוחנית. בלשונו של הראי"ה קוק: הסתכלות סיבתית והסתכלות מוסרית. ההסתכלות הסיבתית מציעה לראות חר- קיות לוגית הפועלת בעולם החומרי עם סיבותיו הכלכליות, המדיניות, הצבאיות והחברתיות, עד העולם הרוחני של האדם. חוקי ההיסטוריה מו- סברים באופן הגיוני, כיצד אירוע מוביל לאירוע. במשך כ-2,500 שנה הפילוסופיה המערבית עסקה בלוגיקה של סיבה ומסובב, nihil est sine ratione, דבר אינו קיים ללא היגיון. אך ביסוד דה מונחת מגבלה: ההיגיון אינו עונה על הכל. יש להשתחרר מ"המועקה הסיבתית", מההיגיון הלוגי של ההיסטוריה, ולהיכנס למרחב החלום ההיסטורי. כאן פועלת "ההבנה המוסרית", שבה מושלים חוקים עליונים יותר ממה שנראה בעי- נינו כהגיוני. לפי התפיסה המוסרית, האירועים ההיסטוריים אינם שרשרת מקרית של "כך זה היה", אלא יש להם משמעות מטא-היסטורית של "כך ראוי היה להיות".

גם בפסיכולוגיה האנושית האדם חושב בשני מישורים. התהליך הראי שוני של החשיבה מתרחש דווקא בתוך הלא-מודע, בעוד החשיבה המודעת היא משנית, גם אם אנחנו מתייחסים רק אליה. האמת היא שאי אפשר להבין את האדם – או את האנו- שות – ללא העמקה בצדדים הסמויים. חלומות

"יֵשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְוֵרֵי אֲבִיו, בְּאֶרֶץ כְּנָעַן". כמה יישוב דעת, רוגע ובי- טחון. יעקב איש הסערות והמלחמות, השורה עם אלוהים ועם אנשים, הגיע אל המנוחה והנחלה. באוהליו קולות ילדים ומצהלות נכדים. אפשר לנוח סוף-סוף. ואז... בום! בנו האהוב, מז- כרת מאהובתו היחידה, נטרף, ואיתו גם חייו נט- רפים; הוא מסרב להתנחם. ספר בראשית מחנך לענווה ולצניעות. רש"י מהדרה במאה ה-11 אמת היסטורית הנוגעת לא רק ליעקב הפרטי אלא לאומה: "ביקש יעקב לישב בשלווה, קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבי- קשים לישב בשלווה; אומר הקב"ה – לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלווה בעולם הזה".

ובאמת, כמה פעמים בחיינו האישיים והלאומיים חשבנו שהגענו אל המי- נוחה והנחלה, שעברנו את שלב המאבקים, ואז להפתעתנו נקלענו לסיבוב נוסף של סיבוכים; חכמינו לימדו: "מעשה אבות סימן לבנים". לא רק במובן החינוכי, אלא כסימן ביחס לגורלנו. יעקב הוא חותם האבות, הראשון הנקרא ישראל וכל ילדיו מרכיבים את המשפחה שתהפוך לשבט, שיהיה לעם שיקים ממלכה. קורות האב השלישי הם סימן לקורות עמנו בהיסטוריה, עד לימינו.

סיפור יעקב ויוסף הוא מודל טרגי של חיים על קו הקץ, של הליכה על פי תהום, מבלי דעת שהתהום אורבת לנו. ואנחנו, פליטי 7 באוקטובר, יודעים היטב מה עצומה התהום בין הלילה של אותה שמחת תורה ליומה הארוה. התקיימו בנו דברי אלתרמן ב"שמחת עניים": "וְתֵאמֶר הַשִּׁמְחָה: לֹא, כִּי בָּא מִשְׁחִיתָךְ, לֹא, כִּי בָּא לָךְ יוֹם אֲחֵרוֹן". עם שכל ימיו מאבקים וסביבותיו גורמים עוינים, אסור לו לעולם לחשוב שהנה הונח לו.

סיפור יעקב ויוסף הוא מודל טרגי של חיים על קו הקץ, של הליכה על פי תהום, מבלי דעת שהתהום אורבת לנו. ואנחנו, פליטי 7 באוקטובר, יודעים היטב מה עצומה התהום בין הלילה של אותה שמחת תורה ליומה הארוה. עם שכל ימיו מאבקים וסביבותיו גורמים עוינים – אסור לו לעולם לחשוב שהנה הונח לו